

SLOVO NA ISPRAĆAJU PROFESORA EDUARDA HERCIGONJE (1929.–2022.)

Mateo Žagar

Poštovana obitelji akademika Hercigonje, uvaženi tužni skupe,

Upućujem ponajprije najdublju sućut, uime svih koji su poštovanoga profesora, akademika **Eduarda Hercigonju** silno voljeli i vole, uime naraštaja njegovih studenata, s vremenom i kolegâ, čije je profesionalne putove, nerijetko preko njih i privatne, posve osobne, usmjerio i obogatio.

Podsjetit ću na najvažnije podatke iz njegova bogata života i djela.

Profesor se rodio u Zagrebu 1929. godine, 20 kolovoza. Početni dio svoga školovanja proveo je u Sisku, a u tamošnjoj gimnaziji radio je prvih godina po diplomu. U Zagrebu je završio studij slavistike 1953. godine, cijeli svoj profesionalni put bio je vezan za Katedru za staroslavenski jezik Filozofskoga fakulteta, još otkad je postao asistent profesoru Josipu Hammu (1957) prije nego što je on otišao na Bečku slavistiku, pa sve do svog odlaska u mirovinu 1993. godine. Od 1977. godine bio je član suradnik JAZU, od 1986. njezin izvanredni član, a od 1991. redoviti član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, u kojoj je bogato sudjelovao i uređivao iznimno važne edicije. Bio je mentorom niza naših kroatista medievalista, sigurnom rukom, s jasnom vizijom, a opet s puno pružene otvorenosti i slobode. Osobito se

radovao hrabrijim istraživačkim iskoracima mlađih kolega, uza sav oprez da oni ne postanu sami sebi svrhom.

Kao profesor staroslavenskoga jezika i hrvatskoga glagoljaštva kroz cijelu svoju karijeru predavao je sve pripadajuće, raznolike teme, i kulturološke i jezične i književne. S vremenom se u svom istraživačkom radu sve više usmjeravao na hrvatsku srednjovjekovnu književnu produkciju, na tekstologiju, na lingvistiliističke analize. Temeljitim radom na disertaciji *Jezik glagoljaške neliturgijske književnosti 15. stoljeća i Petrisov zbornik*, obranjenoj 1970. godine, definirao je svoj budući znanstveni fokus i istraživačku i uopće čitateljsku senzibilnost za ljepotu srednjovjekovne pisane riječi; iskazao je već tada silnu snagu za prepletanjem opširne monografske namjere i minucioznost obrade najsitnijih podrobnosti. Dobro je poznato kakvu je revoluciju unijela njegova *Srednjovjekovna književnost* 1975. godine kad je objavljena, kojom je zapravo ovu dionicu naše povijesti književnosti uznio na ravnopravan rang ostalim epohama. U knjizi rasprava *Nad iskonom hrvatske knjige* (1983) inzistirao je na povijesnom kontekstu našega glagoljaštva, u *Tropismenoj i trojezičnoj povijesti hrvatskoga srednjovjekovlja* (1994. i u ponovljenom izdanju iz 2006) preosmislio je čitavu mrežu raznolikih odnosa kroz prvih petsto godina naše književne i jezične povijesti; umjesto monofone perspektive unio je polifoniju zacrtavajući bitno drugačiju povijest hrvatskoga jezika i književnosti nego što je to oblikovala filološka tradicija 19. stoljeća; vratio je u žarište suvremenog povijesnog jezikoslovlja paleografska proučavanja sukladna modernim gramatološkim koncepcijama (isprva britanske tradicije); u jeziku srednjovjekovnih tekstova tražio je estetizaciju, očuđenje, u fokus je postavio komunikaciju između autora/pisara i potencijalnog čitatelja... Među raspravama u knjizi *Na temeljima hrvatske književne kulture* (2004) ističu se oni radovi o prepoznatosti hrvatskog glagoljaštva u predmodernoj Europi, rasprave posvećene pojedinim srednjovjekovnim knjiškim i književnim fenomenima, u sva tri hrvatska pismovna vida. Sabrane tekstove o glagoljaštvu, najintenzivnijega filološka zahvata, prethodno objavljene u tri različita sveska iznimne Akademijine edicije *Enciklopedija Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost* (Rani srednji vijek, Razvijeno srednjovjekovlje, Rani novi vijek) objedinio je u knjizi *Tisućljeće hrvatskoga glagoljaštva* (2009), što je ubrzo i prevedeno na makedonski jezik. Naposljetku, izišla je u suradnji s dr. Marija-Anom Dürriegl i *Hrvatska Aleksandrida* (2017), primjer uzorno tekstološki obrađenoga povijesnoknjiževnog djela, na kojoj je dugo i predano radio; mnogi se njegovi kolege sjećaju s koliko je zanosa znao raspravljati, pa i u svakodnevnim prilikama, o zanimljivostima ovoga rukopisa. Ne navodimo

ni približno ovom prilikom sve njegove rasprave ni važne naslove koje je predano uređivao, niz za hrvatsku filologiju prijelomnih znanstvenih skupova i zbornika koje je bio poticao i organizirao. Svaki od njih bio je snažan poticaj za razvijanje daljnjih istraživanja.

Profesorov intenzivan rad pratio je i niz priznanja:

- 1976. Nagrada „Božidar Adžija” i Nagrada Grada Zagreba,
- 1984. godišnja Nagrada „Vladimira Nazora”,
- 1994. Povelja Filozofskoga fakulteta u Zagrebu,
- 1995. Nagrada „Stjepan Ivšić” Hrvatskoga filološkog društva,
- 1995. Povelja Filozofskog fakulteta Sveučilišta *Josip Juraj Strossmayer* u Osijeku,
- te naposljetku 2009. Državna Nagrada za znanost za životno djelo za područje humanističkih znanosti.

Bogato je Profesor surađivao s brojnim hrvatskim znanstvenim i kulturnim institucijama, ponajprije s našim *Staroslavenskim institutom* koji je uvijek podupirao, mnogim njegovim istraživačima bio mentorom, pratio njihov rad i u tamošnje projekte ugradio svoj doprinos. U Matici hrvatskoj objavljivao je svoje važne naslove, držao javna predavanja u Knjižnicama grada Zagreba, podupirao osnivanje *Društva prijatelja glagoljice* čiji je počasni član i dobitnik njegove „Svečane povelje”.

Životni put dragoga profesora bio je iznimno bogat, ispunjen golemom energijom, nedostizivim filološkim erosom, upornošću, nadasve strpljivošću, kristalnom znanstvenom čestitosti i punom posvećenošću. Literarni senzibilitet koji ga je vodio u istraživanju, snaga povijesne imaginacije, duboko znanje i dar intuicije vodili su njegovo pero od književnosti do lingvistike, od lingvistike natrag do kulturološkoga zahvaćanja hrvatskoga i slavenskoga svijeta, osobito njihove zapadne dionice koja se napaja i na izvorima Bizanta kada je predstavljao sam vrhunac europske civilizacije. Nijansirana osjetljivost za hrvatske književnojezične varijetete, za slavensku odnosno staroslavensku riječ opaža se u svakoj njegovoj rečenici. Njegove zanesenosti dok je predavao (cijelim svojim radnim vijekom upravo srijedom oko podneva) o Svetoj Braći, o slavenskoj uzajamnosti i hrvatskoj posebnosti u krilu Zapadne Europe, blagosti i opreza pri oblikovanju čvrstih stavova, njegova pogleda u dvorani VII našeg fakulteta – kao da gleda u Carigrad ili Moravsku IX. stoljeća – sjećaju se svi njegovi studenti. Svaka njegova rečenica bila je nadahnuta trenutkom i duboko osmišljena istodobno. Stotine kolega iz moje generacije i bivših studenata ovih me dana preko različitih e-kanala podsjeća svojim porukama na to.

U vremenima dok nije bilo silaba, dok nije bilo bodova i sličnih kvantifikacija, anketa, dok su se polagali veliki ispiti koji su provjeravali stečena dubinska znanja i nerijetko trajali satima, Profesor je obilježio našu sveučilišnu povijest. I čvrsto stoji kao podsjetnik da vrijeme uopće ne radi za našu struku. Epoha njegovih predavanja stoji za paleoslavistiku i kroatistiku na našem fakultetu kao trajni orijentir, uz nadu da neće ostati zaboravljena.

Koliko god bio kolosalan znanstvenik i profesor, bio je Profesor prije svega čovjek vrhunskih vrlina. Svi razgovori s njim, pa i kad je morao donijeti stroži sud, završili su u toplu ozračju. Poznata je rečenica jednog studenta koja je glasila otprilike ovako: „Ispit je bio težak, nisam puno znao, nisam ni položio, ali nikada nisam bio na ugodnijem ispitu.” Vjerovao je u mlade ljude i kada su oni sami gubili samopouzdanje, i ne mislim pritom samo na studente.

Svi mlađi kolege vrlo različitih naraštaja kojima je bio mentor ili voditelj u struku su mogli zaroniti duboko, pronosili su njegov žar, osjećaj odgovornosti prema svakoj ispisanom riječi. Vjerojatno nije pretjerano reći da ono što i danas povezuje našu paleoslavističku zajednicu, a rekao bih da njome vladaju skladni i uvažavajući odnosi, nerijetko i duboka prijateljstva, upravo je naslijeđe koje nam je ostavio Profesor. Pa ako postoji i najvažnija rečenica koju ovom prilikom treba reći, mislim da je ova: Profesor Hercigonja jasno je pokazao put kako našu profesiju ne treba odvajati od privatnih vrlina, rekao bih – i širokog raspona životnih radosti, kako profesija obogaćuje različite slojeve intime, prije svega obiteljski život, a takav proces teče i u obrnutu smjeru. Dragi profesor s gospođom Vesnom uvijek se raspitivao za naše bliske, supružnike, djecu, roditelje, važne su obiteljske događaje sa zanimanjem pratili. I visoki znanstveni dosezi kojima naša struka doista obiluje posljednjih desetljeća velikim dijelom izviru upravo iz tako razvijanih odnosa. Nije li to bila jedna od ključnih dimenzija famozne humanistike koja polako, ili ne baš polako, nestaje pred našim očima?

Zauvijek ćemo se sjećati profesorovih osmijeha, lucidnosti, pa i prodornosti, duhovitosti, blagosti, njegove potresenosti kada je čuo tužne vijesti, uzbuđenosti kada je doznavao što novo pa i ljutnje kad se našom strukom htjelo manipulirati, kad su se rastakale institucije, kada se gubila poniznost pred povijesti, kada su se povlačile radna etika i disciplina pred površnošću i jeftinim koristoljubljem. Iako je najvolio miran rad za *Schreibtischem* (kako je sam govorio) i premda mu je predavaonica (posebice dvorana VII našega fakulteta) bila prirodno okružje, nije bio kabinetski učenjak: uvijek i baš uvijek imao je na umu širok i slojevit kontekst, prenosio zanimanje i žar na slušatelje i čitatelje, raspravljao o vlastitim spoznajama (i onima svojih predšasnika i

kolega), sugerirao važnost vlastitih interpretacija u svijetu svakoga znanstvenika ili studenta... Volio je druženja, volio je ljude, od profesorskih kolega do fakultetskog knjižničnog i pomoćnog osoblja; i svi su oni silno voljeli njega.

Svoj mir pronalazi ovdje u Varaždinu, u gradu u koji je volio dolaziti, gradu svoje voljene supruge, među svoje, koji metar od groba našeg Vatroslava Jagića. Gotovo dva stoljeća kroz koja su djelovala ova naša dva filologa raspon su cvata naše filologije, paleoslavistike i kroatistike; oba stoje kao dva stožernika na rubovima epohe.

Da počineši v mire, počtovani i ljubljeni učitelju...